

TÜRKİYE'DE SANAYİLEŞME VE İSTİHDAM

Mehmet GÖLHAN*

Ülkelerin ekonomik kalkınmalarının ve refah seviyelerinin yükselmesi, sanayi alanındaki gelişmelere bağlı olduğu genellikle kabul edilen bir gerçektir. Çalışan bir sanayi, ekonominin diğer sektörlerinin de genişlemesi ve gelişmesi üzerinde zincirleme etkiler yapar, kalkınmayı hızlandırır ve refahı yaygınlaştırır.

Sanayileşme, gayri safi milli hasılamıza en büyük gelir payı aktaran, en çok katma değer sağlayan, küçük sermaye birikimlerini harekete geçiren, geniş istihdam imkanı temin eden, işsizliği önleyen, daha güvenli ve daha yaygın gelir getiren, bölgeler arası gelişmişlik farkını azaltan, sosyal ve ekonomik yönleriyle bir kalkınma aracı olmanın ötesinde bir gelişmişlik ölçüsü olarak kullanılmaktadır.

Sanayileşme, başlıca üç istihsal faktörü olan tabii kaynakların, sermayenin ve iş gücünün varlığına ve bunların israf edilmeden en uygun teknoloji ile kullanılmasındaki isabete bağlıdır. Tarımsal toplumdaki sanayi toplumu haline gelen ülkelerdeki refah seviyesi sanayileşmenin ekonomik kalkınmada ne derece etkili bir unsur olduğunu onaya koymaktadır. Gelişmekte olan ülkeler de bu gerçeği, refaha giden yolu açan bir anahtar olarak görmüşler ve bunu kalkınmalarında değerlendirme çabası içine girmişlerdir.

(*) DYP Genel Başkan Yardımcısı.

Türkiye'de sanayileşme hareketleri oldukça eskidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu şartlar, sanayileşme alanında yapılan atılımları ve alınan tedbirleri semeresiz ve neticesiz bırakmıştır. Gerçekten ticari, mali ve hukuki kapitülasyonlar sadece yeni sınai teşebbüsleri daha doğarken boğmakla kalmamış, aynı zamanda, 3-4 asırlık tecrübe ve geleneklere sahip, kol gücüne dayanan milli sanayinin de yavaş yavaş ortadan kalkmasına sebep olmuştur. Buna rağmen Türk milletinin sanayileşme arzusu ve inancı sönmemiş günümüze kadar gelmiştir. Bugün, milletçe benimsediğimiz kalkınma hedefleri istikametinde fiyat, maliyet ve standartlar bakımından dış rekabete açılacak güçte, dış pazarlara dönük bir sanayileşme gayreti içinde bulunuyoruz.

Osmanlı İmparatorluğu'nun kurulmasından 18. asra kadar o devrin her türlü sınai mamülleri ülkemizde üretiliyordu. Ordunun ve halkın ihtiyaçlarının karşılanması ötesinde Türk deri mamülleri ve ipekli kumaşları dış piyasalarda aranan mamüller haline gelmişti.. O tarihlerde sanayi, loncalar dediğimiz meslek kuruluşları ile çok ciddi olarak kontrol edilir ve piyasaya daima kaliteli mal verilir. 17. yüzyılın ilk yarısında kamu sektörü olarak daha ziyade ordunun ihtiyacını karşılamak üzere tophane, baruthane, tersane, dökümhane ve doğramahane gibi sanayilerin bulunduğu bilinmektedir. 18. yüzyıl ortalarına doğru Avrupa'da sanayide makina gücünden yararlanılması sanayi devrimine neden olmuş ve dünya ekonomisinin yönü tamamen değişmiştir. Ancak Osmanlı İdaresi bu değişikliğe adapte olamamış, tam yarım asır gecikmiştir. Bu zaman içinde Avrupa'da süratle gelişen sanayi, seri üretime başlamış, maliyetler çok düşmüş, imparatorluğun el sanayi bu yeni imalat sanayi ile rekabet edememiştir. Ayrıca yabancılara tanınan imtiyazlar, imparatorluğu adeta açık pazar haline getirmiştir. Böylece yerli sanayi himayesiz ve güçsüz duruma düşmüştür.

19. asırda imparatorlukta idari reformlara uygun olarak yeniçeri askeri ocağının kaldırılarak yerine modern esaslara uygun bir ordunun kurulması, sanayii de etkilemiştir. Ordunun kıyafetleri ve savaş araç ve gereçlerinin karşılanabilmesi için devlet modern tesisler kurmaya yönelmiştir. Ordunun fes ihtiyacını karşılamak üzere feshane (defterdar) fabrikası 1836 yılında, giyim ihtiyacı için Hereke fabrikası 1845'de kurulmuştur. Özel sektör tarafından Bakırköy (Zeytinburnu) fabrikası 1850 yılında kurulmuştur. Beykoz'da deri fabrikası, Tophane silah fabrikası, Zeytinburnu silah ve demir fabrikası, Haliç Tersanesi inşa edilmiştir. Bursa ve Lübnan'da ipek fabrikaları, Beykoz'da cam, kağıt, porselen, Beyrutta kağıt fabrikası bu dönemde kurulmuştur.

Ancak, kapitülasyonlar nedeniyle gümrük himayesinden yoksun olan bu tesislerin bir kısmı kısa ömürlü olmuş, diğer bir kısmı gelişmemiştir.

20. asrın başında sanayileşme konusunda bazı teşebbüslere girildiği bilinmektedir:

1- 1913 yılında sanayii Teşvik Kanunu çıkarılmıştır. Bu yasa ile özel kesime bazı özendirici imkanlar getirilmiştir.

2- Bir gümrük yasası çıkarılarak sanayimiz korunmaya çalışılmıştır.

3- 1915 yılında ilk defa ülkemizde bir sanayi sayımı yapılmıştır.

İstanbul, Bursa, İzmir, İzmit, Bandırma, Uşak ve Manisa'da yapılan bu sayımda..

264 işyerinin

% 27.7 gıda sanayi

% 27.7 dokuma sanayi,

% 8.3 deri sanayi

% 19.6 kırtasiye,

% 2.2 kimya sanayi,

% 0.8 tahta sanayi,

% 0.3 toprak sanayi, oluşmaktadır.

22 kuruluş devlete, 28 i şirketlere, 214 adedi özel kişilere aittir. Sermayenin % 15'i Türklere, % 75 azınlıklara, % 10 yabancılara aittir.

Cumhuriyet dönemine girerken devraldığımız sanayinin durumu hakkında yeterli dercede ayrıntılı istatistikler mevcut olmamakla beraber, sınai tesislerinin çoğu elden çıkmış, yıpranmış, sermaye kalmamış... En önemlisi de yetişmiş insan gücü savaşlarda kâbedilmiştir.

Ülke kalkınmasında ekonominin önemini bilen Atatürk, Cumhuriyet ilan edilmeden önce 17 Şubat 1923 günü İzmir'de bir iktisat kongresinin toplanmasına karar vermiştir.

Bu kongrenin açış konuşmasında Atatürk eşcümle şu ifadelerde bulunmuştur.

"Bir milletin doğrudan doğruya hayalî ile alakadar olan o milletin iktisadiyetidir. Zammamız, tamamen bir iktisadi devirden başka bir şey değildir.

Kılıç kullanan kol yorulur, fakat sapan kullanan hergün daha çok kuvvetlenir.. Toprağa her gün daha çok sahip olur..

Mittî hakimiyet, iktisadi hakimiyetle sağlanmalıdır.

Siyasi ve askeri muzafferiyetler ne kadar büyük olursa olsun, iktisadi muzafferiyetlerle taçlandırılmadıkça devamlı olamaz".

İzmir İktisat Kongresi 15 gün devam etmiştir. Bu kongrede çok önemli kararlar alınmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır :

1. Teşviki Sanayi Kanunu yeniden düzenlenecek,
2. Sanayiye kredi verecek bir sanayi bankası kurulacak,
3. Gümrük politikası yeniden gözden geçirilecek,

4. Çalışma özgürlüğü esas kabul edilecek, tekel sistemi kaldırılacak,
5. Alt yapılar ele alınacak,
6. Yerli üretimlerin artırılmasına gayret edilecek,
7. İhracat teşvik edilecek,
8. Ticaret ve sanayi odaları kurulacak,
9. Sınai makina ve teçhizat ithalinden gümrük vergileri alınmayacak,
10. Kambiyo ve borsa işleri düzenlenecek,
11. Ekonomik gelişmeye katkısı olan yabancı sermayeye müsaade edilecektir.

Kongrede alınmış bu ve buna benzer kararlar, finansman imkânları ve öncelik dereceleri tesbit edilmeden sıralanmış olduğundan bir dilekler manzumesi haline gelmiştir.

O gün alınan kararların bir kısmı bugün de geçerliliğini korumaktadır.

Kongrede alınan kararların doğrultusunda;

1924 yılında Türkiye İş Bankası,

1925 yılında Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası (devlet sanayi kuruluşları finansmanı için)

1926 Emlak ve Eytam Bankası (mesken kredileri için) kurulmuştur.

1925 yılında çıkarılan bir yasa ile ticaret ve sanayi odaları kurulmuştur.

1926 yılında İstatistik Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Kalkınmanın özel teşebbüs eliyle gerçekleştirilmesi benimsenmiştir.

Ancak harpten çıkmış, her şeyi ile harp olmuş bir Türkiye'de sermaye yoktur. Müteşebbis yoktur, teknoloji yoktur. O nedenle özel kesimden beklenen netice alınamamış ve büyük sınai tesisleri kurulamamıştır. Onun için devletin ekonomiye direkt müdahalesi gerektiği ortaya çıkmıştır.

İlk defa 5 yıllık bir sanayi planı hazırlanmıştır. Bu plan 1933-1937 dönemini kapsamıştır. 1933 yılında Sümerbank kurulmuştur. 1935 yılında Maden Tetkik Arama, Etibank, Elektrik İşleri Etüd İdaresi kurulmuştur. Bu plan döneminde; Demir-Çelik Sanayi, Porselen Sanayi, Selüloz ve Kağıt Sanayi, Gemlik Sun'i İpek, Bakırköy, Ereğli, Kayseri, Bursa, Malatya, Merinos Tekstil Sanayi, İsparta Gül Yağı fabrikaları kurulmuştur.

Bu arada 1938-1942 yıllarını kapsayan 2. Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlanmış fakat finansman zorlukları ve İkinci Dünya Savaşı dolayısıyla bu plan uygulanamamıştır. Türkiye

İkinci Dünya Savaşına katılmamıştır. Fakat savaşın sıcaklığını her zaman hissetmiştir. Uygulanan seferberlik politikası nedeniyle aktif nüfusun önemli bir kısmını silah altına almıştır. Bu ise bütün sektörlerde üretimin düşmesine sebebiyet vermiştir.

Türkiye'de 1950 yılında değişen siyasi iktidarla beraber ekonomi politikası da değişmiştir.. Bu dönemde daha liberal bir ekonomi politikası izlenmiştir. Tarıma yapılan büyük yatırımlar ve tarımın mekanizasyonuna verilen önem dolayısıyla 1951 yılında 11 milyon hektar olan ekim alanları önemli ölçüde artmış ve 1958 yılında 15 milyon hektara çıkmıştır. Tarımda net hasıla, sabit fiyatlarla 1950-60 döneminde % 69 oranında artmıştır. Böylece Cumhuriyet tarihinde tarımın en hızlı geliştiği dönem olmuştur.

Sanayi üretiminde de 1950-60 döneminde net hasıla artışı, sabit fiyatlarla % 124 olmuştur. O nedenle G.S.M.H. içindeki tarımın payı, sabit fiyatlarla % 41.2'den % 37.9'a düşmüş, sanayinin payı % 13.1'den % 16'ya yükselmiştir.

Bilindiği gibi 1960 devriminden sonra 1961 yılında yürürlüğe giren anayasa planlama müessesesini ortaya getirmiştir. Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma plana bağlanmıştır. 1963 yılından beri tatbikatı yapılan kalkınma planlarında, sanayi kesimine ağırlık verilmiş ve bu sektör, ekonominin sürükleyici sektörü, lokomotif olması için özel teşviklerle desteklenmiştir. Yıllık yatırım tercihleri de bu yönde kullanılmıştır.

Milletimiz yüksek refah düzeyine erişme yolunun ekonomik büyüme, hızlı sanayileşme ile olacağına inanmakta ve ona göre yarının müreffeh Türkiye'sinin özlemini duymaktadır. Sanayileşmek, kalkınmış bir toplum haline gelmek, milli bir arzu haline gelmiştir. On-oniki sene öncesine kadar bütün vatan sathına yayılan sanayileşme girişimleri, kalkınmanın milletimize mal edilmiş olmasının bir kanıdır. Yurdun her köşesinde yükselen ve tüten bacaları milletimiz gururla, iftiharla seyreder olmuştur. Zira milletimiz refahın sanayileşmeden geçtiğinin bilinci içindedir. Kalkınma nimetlerinin halka yayılması, işsiz vatandaşlara iş imkanlarının açılması, sanayileşme ile süratlenir. O nedenledir ki kalkınma, çoğu zaman sanayileşme ile eş anlamda kullanılmıştır. Kalkınma denildiğinde sanayileşme, sanayileşme denildiğinde kalkınma akla gelmiştir. Planlı dönemin ilk 15 yılı içinde üst üste sağlanan % 7 kalkınma hızı milletimize güven ve gurur vermiştir. Harpten çıkmış, her şeyi ile harap olmuş yoklar ülkesinden bugünlere gelinmiştir. Neyi, nasıl, ne ile ve kiminle yapacağını bilemeyen Türkiye, bugün ulaştığı seviye ile milletimizin iftihar vesilesi olmuştur. İyi-kötü bir sanayileşme hareketi olmuş, teşebbüs fikri gelişmiş ve müteşebbisler yetişmiştir... Daha da önemlisi kalkınma mefhumu milletimize mal olmuştur. Hürriyetçi demokratik

rejimi vazgeçilmez hayat tarzı olarak seçen milletimiz, kalkınmanın itici gücü olan beşeri, coğrafi, tabii ve stratejik müstesna imkanlara sahiptir. Bu kaynaklar geleceğin ümidi ve garantisidir.

Batı ülkelerinin bir-iki asır önce başlattıkları kalkınma hareketinin neticeleri ile mukayese edip karamsar olmaya gerek yoktur. Cumhuriyet döneminde ülkemizde siyasi ve ekonomik istikrarın sağlanmış olduğu dönemlerde sanayileşme alanında sağlanan başarılar hepimize gurur vermelidir. Eğer ülkemizde her on senede bir demokratik rejimimiz askıya alınmasaydı, sıkıntıya sokulmasaydı, Türkiye kalkınma yolunda çok daha ileri hedeflere ulaşırdı. Asgari bugün fert başına 5000 \$ seviyesine çıkardı. Malesef yapılan askeri müdahaleler kalkınmamızı frenlenmiştir. Sermayeyi ürkütmüştür. Yatırım şevk ve heyecanını kırmıştır. Ülke gerekli kalkınma hamlesini yapamamıştır.

Türkiye kalkınmış bir ülke değildir. Ancak kalkınmakta olan bir ülkedir. Sanayileşmiş olmanın bazı göstergeleri, kriterleri vardır : İmalat sanayinin bileşimi, istihdam edilen nüfusun sektörel dağılımı, sabit sermaye yatırımları içinde imalat sanayinin payı, G.S.Y.İ.H. içindeki sanayinin payı, fert başına düşen sınıai üretim payı, ihracat içindeki sınıai mamül payı, sabit sermaye yatırımlarının G.S.M.H. oranı.

Bütün bu göstergelere bakarak bir ülkenin sanayi ülkesi olup olmadığına karar vermek gerekir.

Gelişmiş ülkelerde imalat sanayi bileşimi şöyledir:

Tüketim malı üretimi	% 15-20
Ara malı üretimi	% 45-50
Yatırım malı üretimi	% 30-35

Gelişmekte olan ülkelere:

Tüketim malı üretimi	% 40-50
Ara malı üretimi	% 30-55
Yatırım malı üretimi	% 15-25

Az gelişmiş ülkelere :

Tüketim malı üretimi	% 45-80
Ara malı üretimi	% 20-45
Yatırım malı üretimi	% 0-15

1989 yılı sonunda ülkemizde imalat sanayinin yapısı ise :

Tüketim malı üretimi	% 38
Ara malı üretimi	% 43
Yatırım malı	% 19'dur.

Bu tabloya göre, Türkiye geliştirmekte olan ülkeler grubuna girmektedir. Tüketim malı üretiminin % 38'den % 15-20 seviyesine inebilmesi için daha pek çok ara ve yatırım malı üretecek fabrikalara ihtiyaç vardır.

Yine gelişmiş ülkelerde çalışan nüfusun sektörel dağılımına baktığımızda şöyle bir tablo görürüz :

Sanayi kesiminde çalışanlar	% 25-35
Tarım kesiminde çalışanlar	% 5-15
Hizmetler sektöründe çalışanlar	% 55-65

Türkiye'de 1989 sonu itibarıyla, çalışmakta olan 16.733.000 kişinin

2.561.000 kişi sanayi kesiminde, yani	% 15
8.380.000 kişi tarım kesiminde, yani	% 50
5.792.000 kişi hizmetler kesiminde, yani	% 35

Bir ülkede çalışan nüfusun % 50 si tarımla işigal ediyorsa, o ülkede çağdaş ülkelerin rehafını bulmaya imkan yoktur. Bizim G.S.M.H.'mn (169 trilyon) % 16'sı, (25 trilyon) tarım kesiminden sağlanmaktadır (1989). Yani çalışanların % 50'si G.S.M.H.'mn % 16'sını oluşturmaktadır. Sanayi sektörü % 33'nü, hizmetler sektörü % 51'ini oluşturuyor. Halen fert başına düşen milli gelir (1988 yılı fiyatlarıyla) 1296 \$'dır. Sanayi sektörü fert başına 428 \$, tarım sektörü fert başına 207 \$ üretim yapabilmektedir. Ülkemizin, bugün Yunanistan'daki fert başına sınai üretimi yapabilmesi için üretimini üç kat artırmak durumundadır. Bu da bugünkü fabrikalarımızı 3'e katlamakla olur. İtalya'nın bugünkü seviyesinde üretimi yapabilmek için fabrika sayısını 8'e katlamak lazımdır.

Gelişmiş ülkelerde tarımda çalışanların % 10 civarında olduğu göz önüne alınırsa Türkiye'de tarımda çalışan fazla nüfusu sanayi ve hizmetler sektörüne aktarmak lazımdır. Bunun içinde yeni fabrikalar kurmak gerekir. Maalesef üzümlere ifade edeyim ki son yıllarda imalat sanayi üretim potansiyeline önemli bir ilave yapılmamıştır.. Üretime ait yatırım Pipe-line boşalmış durumdadır. Türkiye'nin 1980 yılında 5 adet rafinerisi vardı yine 5 adettir. 2 adet petrokimya kompleksi vardı... Yine aynıdır. 3 adet demir-çelik kompleksi vardı... Yine aynıdır. 8 adet entegre kağıt fabrikası vardı... Yine aynıdır. 1980 yılında 35 çimento fabrikası ile inşa halinde olan 13 fabrikaya yenileri ilave edilmemiştir.

Asrın sonunda ülke nüfusunun 70 milyon olacağı tahmin edilmektedir. Bu nüfusun 15-64 yaş grubuna isabet eden miktarı 41 milyondur. Bu, çalışma gücünü ifade eder. Kalkınmanın diğer bir zengin kaynağını gösterin. Bu nüfusa iş bulmak için yatırım yapmak lazımdır. Yani sanayileşmek lazım.. Fabrika kurmak lazımdır. Ne kadar fabrika kurulmalı? Şöyle bir varsayım yapsak. 2000 yılında Türkiye'de çalışanların; % 25'i sanayi sektöründe, % 15'i tarım kesiminde, % 60'ı hizmetler sektöründe, çalışmış olsa... 1990'da nüfusumuz 56.570.000 tahmin ediliyor. Sivil işgücü arzu 19.131.000 kişidir. Yani nüfusun % 33.8'ini teşkil ediyor. İşsizlik oranı da % 10.5'dür. Aynı oranlarda 2000 yılında; Sivil iş gücü arzu 23.674.000 kişi olacaktır. Yine işsizlik oranı % 10.5 olacağını kabul etsek; İşsiz olanlar 2.484.300 kişi olacaktır. Sivil istihdam 21.189.700 olacaktır. En az % 25'ini sanayi sektöründe çalıştırabilmelidir. Yani 5.297.425 kişi sanayi kesiminde iş bulabilmelidir. Bugün sanayi kesiminde çalışan nüfus 2.561.000 kişidir. O halde fabrika sayısı en az ikiye katlanmak durumundadır.

Önümüzdeki on sene içinde ülkemizde fabrikaların ikiye katlanması kolay bir olay değildir. Sanayinin kurulup gelişebilmesi, uygun bir ortamın mevcudiyetine bağlıdır. Bunun ilk şartı istikrardır. Siyasi istikrar sanayileşme ortamının zaruri şartıdır. Siyasi istikrar sağlanmadan ekonomide istikrarı temin etmeye imkan yoktur. Yarının ne olacağı endişesinin hüküm sürdüğü bir ülkede, ne ciddi bir sınai tesis kurulabilir, ne de kurulmuş olan tesisler gelişebilir. Kaideler önceden bilinmeli, devamlı ve geçerli olmalıdır. Sanayici, geleceğe dair hesaplarını bilinen kaidelerle göre yapmak ve bu kaidelere inanmak zorundadır. Bu itibarla sanayi ortamının teessüsü ve korunması için ilk şart siyasi istikrardır diyoruz.

Hemen bunun arkasından ekonomik istikrar gelir. Ekonomik ve mali kararların sık sık değişmesi, devletin yatırım stratejisi ve politikalarının tutarlı olmaması, ekonomik istikrarı ortadan kaldırır. Para-kredi, kambiyo, vergi sistemleri, teşvik tedbirleri, kamulaşturmalar v.s. gibi hususların sık sık değiştirilmesi ekonomik istikrarı bozar. Güven duygusunu zedeler, yatırımları kaçıır.

Sanayileşme ortamının diğer bir şartı da altyapılardır. Yollar, haberleşme imkanları, enerji ve su temini, liman tesisleri, yeterli düzeyde olmalıdır.

İmalat sanayinin G.S.Y.İ.H. içindeki payları şu şekilde gelişmektedir.

1980	% 27 (cari fiyatlarla)
1983	% 28.5
1984	% 29.4
1985	% 31.6
1986	% 31.9

1987	% 31.8
1988	% 32.6
1989	% 32.5

İmalat sanayi yatırımlarının durumu ise aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Sene	G.S.M.H. milyar TL	İmalatçı S. yatırımları milyar TL	S.S. yatırımları içindeki payı	imalatçı sanayinin G.S.M.H. oranı
1977	8.17	44.0	23.3	5.46
1980	4.433	2.33	27.1	5.25
1981	6.693	3.18	24.8	4.75
1982	8.643	3.51	21.6	4.06
1983	11.343	4.34	22.6	3.89
1984	17.715	5.43	19.0	3.06
1985	27.344	1.138	20.9	4.16
1986	39.679	1.787	19.6	4.50
1987	55.757	2.112	15.2	3.78
1988	100.154	3.652	15.6	3.60
1989	172.545	5.329	15.1	3.09
1990	280.866	9.325	14.8	3.32

1980 yılında sabit sermaye yatırımlarının % 27.1'ini oluşturan imalat sanayi yatırımları şimdi % 15 düşmüştür. 1980 yılında imalat sanayi yatırımlarının G.S.M.H. oranı % 5.25 iken 1990 yılında bu oran % 3.32'ye inmiştir. Bunun anlamı, yöneticilerimiz, imalat sanayiye gerekli önemi ve önceliği verememişlerdir. Yatırımlar imalat sanayiden başka sektörlerle kaymıştır... Yani imalat sanayi cazibesini kaybetmiştir. Sanki Türkiye sanayileşerek kalkınma statejisinden vazgeçmiş görüntüsündedir...

Kamu yatırımları içinde imalat sanayinin durumuna bakacak olursak, bu yatırımlara ayrılan ödeneklerin devamlı azaldığını görmekteyiz.

Nitekim, 1984 yılında kamu yatırımlarının % 14.4 imalat sanayiine ayrılmış iken,

Bu pay;

1985 yılında	% 12.1
1986 "	% 10.8
1987 "	% 9.8
1988 "	% 6.3
1988 "	% 5.8
1990 "	% 5.6 seviyesine

indirilmiştir.

Beşinci Beş Yıllık Planda imalat sanayi yatırımlarının sabit sermaye yatırımları içindeki payının % 20.92 olacağı ön görülmüşken, gerçekleşme % 18 olmuştur. Yani plan hedeflerinin altında yatırım yapılmıştır. İmalat sanayi yatırımları milli gelirden yeterli pay alamamıştır. 1980/1990 cari fiyatlarla milli gelirdeki artış 63 kat olduğu halde, 1980/1990 imalat sanayi yatırımlarındaki artış 40 kat olmuştur. Daha açık ifade ile ; imalat sanayi yatırımlarının büyüme hızı, G.S.M.H. büyüme hızının altında kalmıştır.

Oysa ki Türkiye'nin sanayileşmiş bir ülke kimliğine girebilmesi için daha fazla sanayi yatırımlarına ihtiyaç vardır. Üretici sektörlerin güçlenmesi lazımdır. Üreten bir ekonomiye sahip olmak lazımdır. Üretmeyen bir ekonomi sağlıklı olamaz. Üretim ayrıca enflasyonla da bir mücadele aracıdır.... Son senelerde büyük sınai kuruluşlar bile ithalat yapmaya başlamış, hizmet sektörüne kaymış, konut inşaatına yönelmiştir. Neden? Çünkü sanayi, yeterli teşvik ve desteği bulamamıştır. Cazibesini kaybetmiştir. On senedir durdurulamayan enflasyon karşısında sanayici sermayesini eritmiştir. Ayakta durabilmek için bankalardan kredi almaya kalkan sanayiciler de faiz yükü altında ezilmektedir. Diğer taraftan devlet, para ve sermaye piyasasına imtiyazlı şartlarla girmekte özel kesime kaynak bırakmamaktadır. Devlet, yüksek net faiz ödeyerek ve T.V'de reklam yaparak sermaye piyasasında özel sektörle rekabete girmektedir. Kaynaklar belli ve sınırlı olduğuna göre bu kaynaklar kamu kesimine ne kadar fazla akarsa, özel kesime de o kadar az kalır. Yeni tesislerin kurulması, yeni teknolojilerin getirilmesi, kapasite büyütülmesi, rekabet gücünün artırılması, dünya pazarlarında sürekli kalınabilmesi, sınai işletmelerin sağlam bir mali bünyeye sahip olmaları ile mümkündür...

Bugün Türkiye'de sanayicinin kullandığı ticari banka faizleri rakibimiz olan dış ülkelerdeki sanayicilere uygulanan faizlere göre oldukça yüksektir. Bu faiz yükleriyle nasıl yatırım yapılacak... Nasıl yatırım sağlanacaktır? Bu sıkıntılı duruma, sanayiciler kendi basiretsizliklerinden değil, hükümetin aldığı hatalı kararların neticesinde gelmişlerdir. Hü-

kümet faizlerle 20 defa oynamıştır. Zaman zaman şok kararlar almış, müteşebbisleri tedirgin etmiştir. Ekonomik istikrarı devamlı bozmuş, sermayeyi yatırımlardan kaçırmıştır. Bir taraftan da müteşebbislere küçülmeyi tavsiye etmiştir... Böylece bir ortamda kim, neden yatırım yapsın?

Diğer taraftan gümrük ve ithalden alınan fonlar indirilmiş, Türkiye yabancıların açık pazarı haline gelmiştir. Bu arada rekabet edemeyen bir çok firmada fabrikalarını kapatmış.. işçilerini kapı önüne koymuştur. Halen Türkiye'de kapalı yüzlerce fabrika vardır. Türkiye nüfusu % 2.2 oranında yüksek bir artış göstermektedir. Bu nüfusa iş imkanlarını açılması, yatırımların üretken sahalara kaydırılmasına bağlıdır... Aksi halde her geçen gün işsizler ordusu çığ gibi büyüyecek ve toplumda sosyal dengeler iyice bozulacak ve huzur kalmayacaktır. **O nedenle Türkiye sanayileşme politikasını yeniden gözden geçirmek durumunda**dır. Ülkemizde bozulan dengeleri yeniden oluşturmak durumundadır. Türkiye sanayileşmeden asla vazgeçmemelidir... Vazgeçemez. Bugün kaybolan yatırım arzu ve heyecanı yeniden verilebilmelidir. Zira biz gönülden inanıyoruz ki ülkenin refah, zenginlik ve istihdam yolu sanayileşmeden geçer. Bugün gelişmiş ülkelerin hepsi sanayileşmiş ülkelerdir.

Türkiye'de Atatürk'ün işaret ettiği gibi gelişmiş ülkeler düzeyine çıkacaksa ekonominin lokomotifi olarak tekrar sanayi sektörüne önem ve öncelik vermek durumundadır.

TÜRKİYE'DE İSTİHDAM SORUNU VE İŞSİZLİK

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomik ve sosyal açıdan önemli sorunlar yaratan işsizlik, bir taraftan ekonomik bakımdan kaynak israfını yaratırken, diğer yandan sosyal yapıda da aşınmalara neden olmakta, toplumsal huzuru bozmaktadır.

Tabi ki gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde işsizlik sorunları farklıdır. Gelişmiş ülkelerde işsizlik, teknolojinin gelişmesiyle veya ekonomik konjonktürün dalgalanması neticesinde meydana gelir. Ekonominin canlı olduğu dönemlerde istihdam hacminde bir artış meydana gelir, işsizlik azalır, ekonomik durgunluk sürecinde istihdam hacminde daralmalar olur. İşsiz sayısı artar. Gelişmiş ülkelerde teknolojinin gelişmesiyle otomasyona gidilir ve işsizlik artar. Hatta bugün, insan yerine robot insan kullanılarak istihdam sorununu çözülmeye çalışan gelişmiş ülkeler çoğalmaktadır. Robotların artması da işsizliği etkilemektedir.

Tabi ki çeşitli işsizlikler mevcuttur;

Mevsimlik işsizlik .....(tarım ve inşaat sektöründeki)

Geçici işsizlik .....(iş değiştirme-beklentileri)

Gizli işsizlik .....(kamu kesiminde ve tarımdaki fazla istihdam)

Daimi işsizlik .....

Bizim burada üzerinde durmak istediğimiz daimi işsizliktir. Bizde işsizliği arttıran en önemli faktör, nüfus artış hızının yüksek olmasıdır. Doğum kontrolünün gerçekleştirilememiş olmasıdır. Diğer bir etken de nüfus artış hızından kaynaklanan işgücü fazlasını masdedebilecek yatırımların yapılamamış olmasıdır. Yatırım eğilimleri, nüfus artışlarının gerisinde kalmıştır.

1989 yılı programına göre toplam iş gücü fazlası 2.660.000 kişi olarak görünmektedir. Yani iş gücü fazlalık oranı % 13.7 idi. Ancak işsizliği tesbit metodu değiştirildiğinden, 1990 yılı programında bu değerler 2.013.000 ve % 10.4 olarak yer almış bulunmaktadırlar. Kalkınmanın ve sanayileşmenin çok yavaşladığı 1989 yılında bu iki rakam arasındaki 650.000 kişiye iş verilmiş olması mümkün değildir... Ancak kayıt üzerinde bu düzenleme yapılmıştır... Tıpkı enflasyon hesaplarında olduğu gibi burada da yeni metodla rakamlar küçülmüştür.

Kaldı ki hesap metodları ne olursa olsun ülkemizdeki işsiz sayısının plan rakamlarından çok daha fazla olduğu bilinmektedir. Çözüm nedir? Çözüm daha fazla üretim ve daha fazla yatırımdır. Buna göre tedbir almak ve teşvik yapmak durumundadır. İşgücünün sektörel dağılımı gözönüne alınarak eğitim politikalarının da, ona göre yönlendirilmesi, işgücü arz-talep dengesinin oluşturulması bakımından yararlıdır. Türkiye toplumdaki barış ve huzuru uzun süre sağlayabilmesi bakımından bu yapısal işsizlik sorununun çözmek mecburiyetindedir. Gerçekten bugün ülkenin çeşitli sorunları arasında en önemlilerinden birisi de işsizlik sorunudur... Ümit ediyorum ki siyasi ve ekonomik istikrarı sağlayacak, stabil bir ortama bir an önce kavuşulur... Güçlü bir kadro ile ülkenin sorunları bir an önce çözüme kavuşturulur...